

Naar een onafhankelijk Schotland?

André Mommen

Op 18 september 2014 wordt in Schotland een referendum gehouden over het wel of niet afkondigen van de onafhankelijkheid. Het Verenigd Koninkrijk zou, als het “ja” het haalt, dan worden ontbonden. Aan deze gebeurtenis werd in de internationale media enige aandacht geschonken, te meer daar dan voor het eerst in de geschiedenis van de Europese Unie een lidstaat uit elkaar zou kunnen vallen.

In de Vlaamse media werd aan dat gegeven nauwelijks enige aandacht besteed. Merkwaardig, want de Vlaamse nationalisten hebben toch de gewoonte om dit soort volksnationale ontwikkelingen luidruchtig toe te juichen. Is Schotland soms niet een model voor het verwerven van de eigen Vlaamse onafhankelijkheid? De Schotse nationalisten zitten immers zowat op hetzelfde spoor als de flaminganten: meer volkswelvaart door het verwerven van de politieke onafhankelijkheid. Maar Bart De Wever heeft intussen zijn hart aan David Cameron geschonken. Niet zo consequent dus voor de kampioen van het Vlaams separatisme. De reden zou kunnen zijn dat de flaminganten hier hun nationalistische gevoelens graag in de ijskast zetten, omdat de erfgenamen van Thatcher hen liever zijn dan de nationalistische broeders uit de Schotse hooglanden. De laatsten hanteren immers – zij het noodgedwongen – een vooruitstrevende retoriek. Het rechtse terrein is immers al door de Britse Conservatieven bezet. Alleen daarom is het nuttig om even terug te kijken naar de debatten die in Schotland aan het referendum zijn voorafgegaan.

Is Schotland soms niet een model voor het verwerven van de eigen Vlaamse onafhankelijkheid?

Schots nationalisme

In Schotland is nooit (zoals in Ierland) een opstandige nationalistische beweging van de grond gekomen die met de wapens in de hand naar onafhankelijkheid wilde streven. De Schotse nationalistenvoetballers zochten immers altijd de parlementaire weg op. De huidige separatistische agitatie kan daardoor nauwelijks of niet terugblikken op enige roemruchte daden. Geen helden, geen martelaren en geen gewapende opstanden behoren tot het Schotse patrimonium. Dat patrimonium is overigens oubollig en schraal. De Schotse taal is vandaag praktisch verdwenen en kan als relict in het museum der volkeren. Schotland is tevens een ruïne van vervallen burchten en veel industrieel erfgoed. Er is ook nog de Muur van Hadrianus die ooit de Picten en de Schotten op hun rooftochten naar Engeland moest tegenhouden. Veel van dat cultureel erfgoed behoort tevens tot de geschiedenis van het *British Empire*. Dat laatste wordt nog het beste geïllustreerd door de *Scots Guards* die altijd, tot recentelijk in Irak, dat imperium hebben helpen verdedigen. De hertog van Kent voert er vandaag het commando over. Het Schotse nationalisme zit dus geprangd tussen imperiale tradities en premoderne politieke structuren geërfd van het Verenigd Koninkrijk.

Maar eerst iets over de geschiedenis van het Schots nationalisme dat als

politiek verschijnsel vrij laat tot leven is gekomen.

De *Scottish National Party* (SNP) die nu over Schotland regeert, heeft haar wortels in de crisis van de jaren 1930. De partij ontstond in 1934 door het samengaan van twee kleine nationalistische groepjes, nl. de *National Party of Scotland* en de *Scottish Party*. De SNP deed daarna mee aan de parlementsverkiezingen van 1935, maar met 1 procent van de uitgebrachte stemmen in Schotland bleef ze erg onbeduidend. De SNP verdedigde vanaf het begin uiteraard het Schots particularisme tegenover de dominantie van het parlement in Westminster. De SNP verzette zich in de Tweede Wereldoorlog tevens tegen de oorlogspolitiek van Winston Churchill, wat haar overigens niet in dank werd afgenomen. Men verdacht de Schotse nationalistenvoetballers ervan tot Hitlers vijfde colonne te behoren. Dat was flauw, want in de Conservatieve partij bevond zich ook een fractie die altijd naar een vergelijk met Hitler had gezocht. Toen de nederlaag van Hitler steeds meer in zicht kwam, schaarde zich echter iedereen achter Churchill.

De overwinning had echter veel bloed en tranen gekost. De Schotse bevolking liet dat dan ook merken. Want toen Labourparlementslid James Walker van de kieskring Motherwell overleed, werd tijdens een bijverkiezing op 12 april 1945 een opvolger gekozen. Tot ieders verbazing verloor toen de kandidaat voor Labour, nl. Alexander Anderson, zeer nipt van de Schotse nationalist Robert McIntyre.¹ De Conservatieven en de Liberalen hadden verzuimd om een eigen kandidaat in het strijdperk te brengen. Bij de

algemene verkiezingen van juli 1945 heroverde Anderson de parlamentszetel van Motherwell weer voor Labour. Toen kreeg de SNP 30.595 stemmen of 1,3 procent van de stemmen in Schotland. Dat was nauwelijks beter dan in 1935. Omwille van diverse redenen bleef de SNP daarna erg klein. Bij de verkiezingen in de jaren 1950 zou die goede score uit 1945 niet meer worden geëvenaard: 9.708 stemmen (0,4 procent) in 1950, 7.299 stemmen (0,3 procent) in 1951, 12.112 stemmen (0,5 procent) in 1955, 21.738 stemmen (0,8 procent) in 1959. Labour en de Conservatieven domineerden zoals voorheen het politieke landschap. De roep om onafhankelijkheid oogstte dus weinig weerklink in Schotland.

Het streven naar onafhankelijkheid werd daarom door de SNP later tactisch omgebogen naar het instellen van een eigen Schots parlement. In de jaren 1960 kreeg deze idee steeds meer aanhangers in zowel de Labour Party als bij de Conservatieven. Een politiek van regionale economische ontwikkeling met eigen instellingen was trouwens overal in Europa populair geworden. Waarom ook niet in Schotland? Een eigen Schots parlement kon de regionale economische groei helpen stimuleren. In de jaren 1960 was de zware industrie, met name de scheepsbouw aan de Clyde waar ooit 20 procent van

de zeeschepen in de wereld werden gebouwd, in ernstige problemen geraakt. Deze industriële kaalslag was echter niet typisch voor Schotland alleen, maar voltrok zich ook elders in Groot-Brittannië. Alleen vond men in Schotland dat de economische crisis harder dan elders had toegeslagen en ook dat dit de schuld van de regering in Londen was geweest die niet met passende maatregelen was gekomen. Vooral de Conservatieven werd voor de voeten geworpen dat ze Schotland, waar Labour traditioneel sterk stond, hadden verwaarloosd. Die kritieken kwamen niet alleen van de Schotse nationalisten, maar ook van de vakbonden en linkse groeperingen. Dat zou in 1975 uitmonden in de publicatie van de eerste *Red Paper on Scotland*² waarin een jonge Gordon Brown³ als redacteur één van de 28 auteurs was die zijn licht liet schijnen op de Schotse arbeidersklasse en de “devolutie”, waarbij bijvoorbeeld het thema van het arbeiderszelfbestuur niet mocht ontbreken.⁴

Electorale groei van de SNP

Pas in de jaren 1960 zou de SNP langzaam electoraal van de grond komen en dan in de jaren 1970 echt doorbreken: 64.044 stemmen (2,4 procent) in 1964, 128.474 stemmen (5,0 procent) in 1966, 306.802 stemmen (11,4

procent en 1 zetel) in 1970, 633.180 stemmen (21,9 procent en 7 zetels) in februari 1974 en 839.617 stemmen (30,4 procent en 11 zetels) in oktober 1974. Dat was echter het voorlopige hoogtepunt van de SNP. In de vroege jaren 1980 tekende zich de electorale neergang van de SNP af nadat Thatcher in 1979 de Conservatieven weer aan de macht had gebracht. De Labour Party, nu onder linkse leiding, en de vakbonden zouden het verzet tegen Thatcher organiseren waardoor de SNP aan ahang inboette. De Schotse arbeidersklasse stond trouwens bekend voor haar radicalisme. De kilt, de doedelzak en het taalparticularisme waren voor haar slechts folkloristische elementen goed voor de Schotse hooglanden. De SNP viste in die periode daardoor tevergeefs naar de stemmen van de arbeidersklasse.

Zoals altijd bij dergelijke partijen rommelde het ook intern in de SNP doordat de koers van de partij allerm minst eenduidig was. De partijleiding had de “devolutie” (zie verder) onder voorbij Labourregeringen van Harold Wilson en Jim Callaghan niet naderbij weten te brengen. In 1979 ging de SNP daardoor bij de algemene verkiezingen terug naar 504.259 stemmen of 17,3 procent (2 zetels) en in 1983 zelfs naar 331.975 stemmen of 11,8 procent (2 zetels). Was de SNP bezig met een

Tabel 1: Zetelverdeling in Schotland voor de verkiezingen voor het parlement van Westminster (1945-70).

Jaar	Conservatieven	Labour	Liberalen	SNP	Anderen
1970	19	48	3	1	0
1966	21	46	5	0	0
1964	23	44	4	0	0
1959	26	43	1	0	1
1955	36	34	1	0	0
1951	35	35	1	0	0
1950	32	37	2	0	0
1945	30	34	0	0	7

langzame dood te sterven? Meedoen aan de verzetsbeweging tegen de *poll tax* van Thatcher loonde evenwel. In 1987 klom de SNP weer naar 416.473 stemmen of 14,1 procent (3 zetels). Pas in 1992 krabbelde de SNP weer omhoog met 629.564 stemmen of 22,1 procent (3 zetels). In 1997 werd dat goede resultaat met 621.550 stemmen of 22,1 procent (6 zetels) herhaald. In 1997 behaalden de Conservatieven geen enkele zetel meer in Schotland voor het parlement van Westminster. *New Labour* met Tony Blair had hen letterlijk weggevaagd. De Conservatieven zouden bij verkiezingen daarna telkens 1 zetel veroveren (zie Tabel 3).

De zwaar aangeslagen Conservatieven bleven voor de SNP nog altijd de erfvijanden. Maar de SNP maakte nu ook werk van haar sociaal-economische programma, waardoor ze zich strategisch ook kon onderscheiden van de Labour Party, haar belangrijkste concurrent. Immers, de Labour Party wilde nog altijd de Schotse belangen alleen maar via Westminster behartigen, niet door in te zetten op de Schotse onafhankelijkheid. De SNP wilde echter de aardoliebaten uit de Noordzee onder eigen controle brengen, omdat die nog altijd via de belastingen in de schatkist van het Verenigd Koninkrijk vloeiden. Schotse centen konden beter rechtstreeks in Schotse zakken terechtkomen om zo de economische groei te financieren. De SNP poogde ook de mening ingang te doen vinden dat Labour haar meerderheid in het parlement van Westminster uitsluitend te danken had aan Schotse stemmen. Op die manier poogde de SNP een wig te drijven tussen Labour en de Schotse arbeidersklasse.

Twee referenda

De eis voor het instellen van een eigen parlement, een vorm van *Home Rule* dus, was al in de late jaren 1960 actueel geworden. Zowel de Labour Party als de Conservatieve politici hadden er zich in het parlement over gebogen. De zaak van de “devolutie” bleef echter aanslepen, hetgeen zich al snel vertaalde in groeiend Schots ongenoegen jegens Westminster.

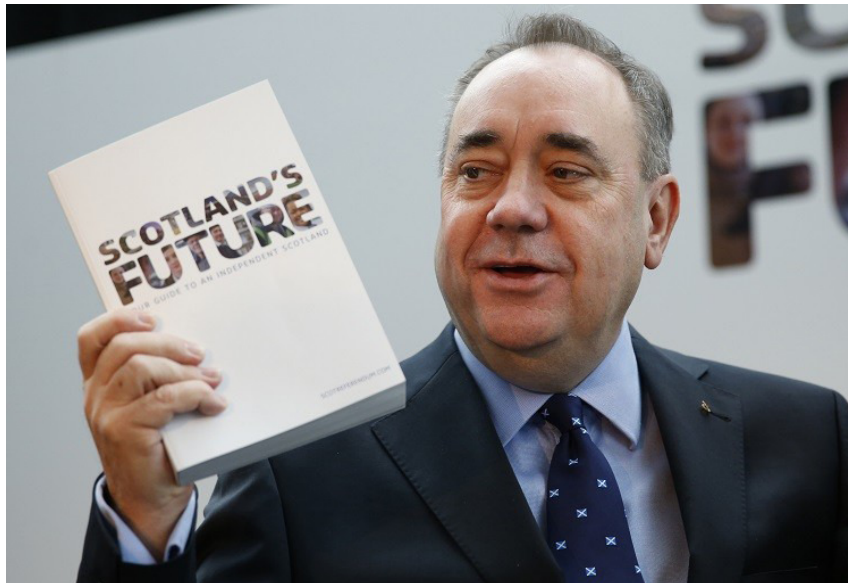
Zoals al eerder vermeld was de SNP er in geslaagd om in 1974 meer dan 30 procent van de kiezers te bekoren en daardoor niet minder dan 11 van de 71 te begeven Schotse zetels in de wacht te slepen. De Labour Party vormde nu een regering. Alleen zij kon de kwestie van de “devolutie” een positieve draai geven. De *Scotland Act* die in 1978 door het Lagerhuis werd aangenomen, voldeed evenwel geenszins aan de aspiraties van de SNP. De wet voorzag immers alleen maar in een assemblee gevormd uit de Schotse leden van het Lagerhuis en met weinig bevoegdheden. Van een rechtstreeks verkozen Schots parlement, een belangrijke voorwaarde om de Home Rule mogelijk te maken, was dus geen sprake.

De *Scotland Act* werd in Schotland op 1 maart 1979 aan een referendum onderworpen. De uitslag was voor de regering een teleurstelling: slechts 1,23 miljoen Schotten hadden voor de “devolutie” (een eigen parlement) gestemd en niet minder dan 1,15 miljoen tegen. De opkomst was redelijk goed: 63,8 procent van de kiezers had een stem uitgebracht. Maar de voorstanders vertegenwoordigden slechts 32,9 procent van het electoraat, terwijl was bepaald dat minimaal 40 procent van het electoraat had moeten instemmen met de wet. De Schotse nationalistenvanden in het verloop van het referendum het bewijs dat Labour de eisen zo hoog had opgeschroefd om de “devolutie” te kunnen afserveren. Voor de SNP draaide de hele kwestie ook uit op een ernstige partijcrisis en het begin van een electorale neergang.

De SNP zou deze crisis spoedig door harde oppositie te voeren tegen Thatcher weten te overwinnen. Hierdoor schoof de SNP niet alleen naar links op, maar kon ze door de actie tegen de *poll tax* van Thatcher ook haar sociaal gezicht beter laten zien en samen met de andere partijen optrekken. In 1989 stichtte de SNP met Labour en de Liberalen een *Scottish Constitutional Convention* waardoor de Schotse autonomie weer op de politieke kaart werd gezet in de hoop dat Thatcher weldra in het zand zou bijten. Thatcher zou echter door een paleisrevolutie al in 1990 van het toneel verdwijnen, waardoor de opstandige Conservatieven bij de algemene verkiezingen van 1992 alsnog de meubelen konden redden. Het was slechts uitsstel van executie.

Toen Tony Blair de leiding in de Labour Party overnam was het duidelijk dat de Britse middenklasse geneigd zou zijn om voortaan voor Labour te stemmen. Blair beloofde ook dat hij bij een overwinning van Labour meteen werk van de Schotse “devolutie” zou maken.

In 1997 boekte hij voor Labour inderdaad een overweldigende verkiezingsoverwinning. De SNP kon tijdens die verkiezingen met zes Schotse zetels en 22,1 procent van de stemmen keurig standhouden (zie Tabel 3). Blair kwam meteen met een *Scotland Act*. Van een onafhankelijkheid Schotland zou uiteraard geen sprake zijn, wel van een rechtstreeks verkozen parlement met een eigen regering en met eigen fiscale

Alex Salmond

inkomsten. Over de *Scotland Act* werd op 11 september 1997 ook ditmaal weer in Schotland een referendum gehouden.

74,5 procent van de opgekomen kiezers stemde voor een rechtstreeks gekozen parlement en 25,7 procent tegen, maar slechts 63,5 procent stemde voor een eigen fiscaliteit en 36,5 procent was tegen. In Dumfries and Galloway gelegen aan de grens met Engeland, alwaar de Conservatieven nog een machtsbasis hadden, stemde men in meerderheid tegen de eigen fiscale bevoegdheden. Ondanks het verzet van de Conservatieven in het Hogerhuis werd de *Scotland Act* in 1998 door het parlement van Westminster alsnog goedgekeurd.⁵ De *Scotland Act* was in meerdere opzichten erg belangrijk voor de nationalistes. Schotland kon immers voortaan ver van Westminster een eigen politiek ontwikkelen nu Schotse zaken op Schots niveau zouden worden afgehandeld. Door de “devolutie” kon de SNP dicht bij huis een eigen parlementaire tribune verwerven en ook haar institutionele invloed verder uitbouwen. Voor de “gradualisten” in de SNP was dat laatste uiterst belangrijk om later de meerderheid van de bevolking van de Schotse onafhankelijkheid te kunnen overtuigen.

Tijdens de campagne voor het referendum was intussen duidelijk geworden

hoe de politieke kaarten erbij lagen. De voorstanders van de “devolutie” – Labour, de Liberalen, de SNP en de Schotse Groenen – hadden zich verenigd in *Scotland Forward*. De tegenstanders hadden *Think Twice* opgericht, een club waarachter de Conservatieven schuilgingen. *Think Twice* kreeg weinig steun buiten eigen kring. De ondernemers namen immers een *low profile* aan, omdat de “devolutie” op een enorme sympathie kon rekenen.

Bij de eerste verkiezingen (gehouden volgens het stelsel van de evenredige vertegenwoordiging) voor het Schotse parlement in 1999 verwierf de SNP 29 procent van de stemmen en ze veroverde daarmee 35 van de 129 van de te begeven zetels. Toch belandde ze daarna in de oppositie. Labour had immers 36 zetels binnengehaald en mocht daarna als grootste partij een coalitieregering met de Liberalen (17 zetels) vormen (zie Tabel 2). Voor de SNP was dat een zware tegenvaller. Partijleider Alex Salmond⁶ moest in juli 2000 zelfs wegens allerlei financiële betwistingen zijn ontslag indienen. Zijn vriend John Swinney⁷ volgde hem op. Bij de Schotse verkiezingen van 2003 zakte de SNP tot 21 procent van de stemmen en ze behield nog krap 27 zetels. Partijleider Swinney nam hierop ontslag. Waarna Salmond in 2004 opnieuw tot partijleider kon worden gekozen. Aan de koers van de SNP veranderde dat niets. Beiden waren immers altijd “gradua-

listen” geweest.

In 2007 boekte de SNP een grote overwinning. Met 47 zetels stak ze Labour nipt voorbij. Nog belangrijker was dat de coalitie van Liberalen en Labour haar meerderheid kwijt was (zie Tabel 2). Salmond werd premier van een minderheidsregering. De “gradualist” Salmond kon met zijn gematigde koers steeds meer sympathie verwerven. In 2011 behaalde de SNP zelfs de absolute meerderheid (zie Tabel 2). Zo kon Salmond denken aan het uitschrijven van een referendum voor het afkondigen van de onafhankelijkheid van Schotland. Salmond toog naar Londen om een en ander met premier David Cameron af te spreken. Het referendum over de onafhankelijkheid zou pas in 2014 worden uitgeschreven en ook inhoudelijk goed worden voorbereid.

Het referendum van 18 september 2014

Waarom dit referendum over de onafhankelijkheid op 18 september 2014?

De belangrijkste reden hiervoor is dat de SNP na de gewonnen verkiezingen van 2011 wel eens haar ware gezicht mocht tonen. Dat was de SNP aan zichzelf en haar kiezers uiteindelijk toch verplicht. Niet omdat bij de bevolking de hang naar de onafhankelijkheid zo enorm zou zijn toegenomen, maar wel omdat ze haar verhaal over een welvarend Schotland op de noodzakelijke onafhankelijkheid had geprojecteerd.

Zolang een onafhankelijk Schotland een droom kon blijven, was er voor Salmond niets aan de hand geweest. Met het uitgeschreven referendum werd dat helemaal anders. Premier Salmond nam derhalve hiermee een enorm risico. Want daarmee had hij ook allerlei oncontroleerbare lokale en internationale krachten in het leven geroepen die nu zijn gezag ondermijnden en zijn politieke ondergang hoopten naderbij te brengen.

De tegenstanders van de onafhankelijkheid verenigden zich in de actiegroep *Better Together*. Achter deze club verschuilen zich de andere politieke

partijen die allemaal tegen de onafhankelijkheid waren. Zij konden gauw moed putten uit de opiniepeilingen die in de late lente van 2014 aangaven dat het “ja” slechts op 35 procent van de stemmen kon rekenen. Het “neen” lag toen met 54 procent ver voorop. Salmond was daardoor meteen op achtervolgen aangewezen. Dat was niet zo eenvoudig.

De Conservatieven hielden hun kiezers stevig in de hand door op volksfeesten de Schotse kilt aan te trekken, op de doedelzak te spelen en met boomstammen te gooien. Men kan dus gerust Conservatief én Schots tegelijk zijn, was de uitleg. Schotland had in het verleden toch een aantal premiers geleverd? Was Winston Churchill niet ooit, maar dan als Liberaal, in Dundee verkozen geweest? Het was voorts voor Cameron nu een kwestie van vooral een *low profile* aan te houden. In Schotland een donderspeech komen geven zou zeer onverstandig zijn. Want hij had het houden van het referendum niet willen verbieden.⁸ Vandaar dat Cameron deze campagne grotendeels aan zich heeft laten voorbijgaan. Hij liet het werk door lokale Schotse partijgenoten opknappen. Salmond was daardoor tot schaduwboksen veroordeeld.

Salmond wist ook dat hij het van weifelende Labourkiezers zou moeten hebben. Echter, de traditionele arbeiderskiezers hadden nog altijd weinig op met de SNP die ze als een partij van de middenklasse beschouwden. Van de andere kant konden echter veel arbeiders sympathie opbrengen voor de Labourpolitici als die samen met Tories op het podium klommen. Vandaar dat Salmond hoopte dat die arbeiderskiezers alsnog voor de onafhankelijkheid zouden stemmen.

De Schotse ondernemers hebben tijdens deze campagne eveneens een *low profile* aangenomen. Maar hun mening is bekend: ze zijn in meerderheid tegen de onafhankelijkheid. David Frost van de *Scotch Whisky Association* (SWA) wilde bijvoorbeeld niet geweten hebben dat Salmond druk op de ondernemers had uitgeoefend om tegen de

onafhankelijkheid ja te zeggen. Frost noemde het debat over het referendum “frank and constructive”, maar voor de goede verstaander voegde hij er wel aan toe: “Despite the strong feelings on either side of the debate, we have felt able to participate in what we regard as a constructive manner. All sides have made it clear that our engagement in the debate is welcome, whether or not they agree with our analysis of the potential impact of change on the industry.”⁹ De uitgenodigde economen en andere specialisten hadden minder moeite met het ventileren van hun kritische mening: ze waren in meerderheid tegen de onafhankelijkheid. Slechts één van de 28 geraadpleegde deskundigen meende dat Schotland erop vooruit zou gaan.¹⁰

Voorheen was de Schotse vakbeweging altijd tegen elk separatisme geweest. Solidariteit met de Engelse arbeiders stond steeds voorop. Maar vandaag is die onderlinge band wat losser geworden. De stroming om de onafhankelijkheid te steunen heeft hierdoor, omwille van diverse redenen, trouwens aan kracht gewonnen.¹¹ Bob Crow van de *Rail, Maritime and Transport* (RMT) vakbond is een verklaarde voorstander van de onafhankelijkheid. Ook in andere vakbonden, zoals de *Communication Workers Union* (CWU) en de *Fire Brigades Union* (FBU), is een deel van de leden vóór onafhankelijkheid.¹² Het betreft hier vooral werkers in de overheidssector. Maar over het algemeen staan de vakbondsbestuurders eerder wantrouwig tegenover de SNP omdat die zich erg pro-business opstelt en omdat die wel eens met een dubbele agenda zou werken. Dus eens de onafhankelijkheid een feit zou zijn, dan kon de neoliberale aap ineens uit de mouw komen. Juist daarop hadden de Labourpolitici tijdens de campagne zwaar ingezet. Salmond zou een wolf in schaapsvacht zijn.

Links nationalisme?

Voor allerlei linkse groepen en publicisten is de “Schotse kwestie” een reden om zich nog eens over het vraagstuk van het nationalisme te buigen. In

welke omstandigheden en onder welke voorwaarden kan het nationalisme een progressieve evolutie in gang zetten?

In het geval van Groot-Brittannië werd immers altijd gewezen op het feit dat het land eigenlijk vanuit het conservatieve Zuid-Engeland, met Londen als financieel centrum, werd geregeerd. Het industriële, maar zwaar aangeslagen Noord-Engeland en Schotland, waar Labour de meeste stemmen vergaarde, waren ondergeschikt aan de belangen van de Londense City. Omwille van historische redenen zou daarom een onafhankelijkheidsstreven in Schotland een progressief kantelmoment kunnen vormen. Want het Britse imperialisme zou hierdoor worden verzwakt.

Probleem was aanvankelijk wel dat de SNP die dat streven wilde belichamen, geen *duidelijk* links of progressief profiel had. Voorts kan men zich vragen stellen over het Britse imperialisme. Dat is reeds lang niet meer wat het geweest is en nu volledig onderworpen aan het Amerikaanse imperialisme. Zit de hoofdvijand van de Schotten soms daarom niet eerder in Washington dan in Londen?

Voorts heeft de SNP de naam dat ze niet echt progressief, maar opportunistisch is en er vooral op uit is om de olierende afkomstig uit de Noordzee in eigen zak te steken. En daarbij, als dat uitkomt, zelfs graag aan de leiband van internationale investeerders te willen lopen. Tijdens de campagne voor het referendum kwamen al deze aspecten duidelijk aan de orde. Voorts was er nog de grote angst voor het avontuur. Een onafhankelijk Schotland zou immers de weg van Ierland op kunnen gaan, wat een allerm minst aantrekkelijk perspectief is. De tegenstanders van de SNP hadden er dan ook geen moeite mee om op de contradicties in de voorstellen van Salmond te wijzen. In zijn *White Paper*¹³ voor een onafhankelijk Schotland heeft Salmond nogal wat leuke dingen in het vooruitzicht gesteld, maar spectaculair zijn die allerm minst.

Hier volgen de belangrijkste programapunten die Salmond na de onafhankelijkheid wil realiseren.

- Gratis kinderopvang gedurende 30 uren per week voor alle drie- en vierjarigen en voor alle kwetsbare tweejarigen;

- Vertrek van de *Trident* kernwapens uit de Clyde;

- Afschaffing van de zogenaamde “bedroom tax”;

- Behoud van het Britse pond;

- *BBC Scotland* per 2017 vervangen door een eigen omroep met behoud van formele relaties met de BBC;

- Belastingen heffen na inflatiecorrectie;

- Een driepijlersysteem voor de pensioenen invoeren;

- Minimumloon dat stijgt met de kosten van levensonderhoud.

Een aantal ervan komt tegemoet aan de verlangens van de arbeidersklasse. Ook het wegsturen van de kernwapens (de *Trident*) moet het electoraat van de Labour Party aanspreken. Het behoud van het Britse pond moet de ondernemers geruststellen.

Ed Miliband

Toen in de aanloop naar 18 september 2014 Salmond er maar niet in slaagde om in de opiniepeilingen met zijn onafhankelijkheidsvoorstel beter te scoren, zette hij in op de anticonservatieve sfeer in eigen land om de nog onbesliste kiezers te winnen. Zijn redenering was simpel: als in Engeland Cameron in de opiniepeilingen verder uitloopt op zijn uitdager Ed Miliband van Labour, dan zou dat heel wat Schotten kunnen motiveren om “ja” te stemmen. Want met een eventuele overwinning van de Conservatieven bij de volgende verkiezingen voor het Lagerhuis zou Schotland moeten zuchten onder nog eens een nieuwe termijn voor Cameron. Alleen de Schotse onafhankelijkheid zou

Ed Miliband

dan borg staan voor een meer sociaal beleid. Vandaar ook de belofte om de zeer onpopulaire “bedroom tax” meteen maar af te schaffen. Het verwijt dat Ed Miliband al die tijd een zwakke oppositieleider was geweest, was voor Salmond verder een geliefkoosd argument om de arbeiderskiezers te overtuigen. Het gevolg was dat hij daarna ook nog Miliband op zijn dak kreeg.

Zo reisde Miliband eind juni 2014 zelf naar Schotland om er de *Scottish Labour Party* te helpen in haar neecampagne. In een speech viel hij Salmond aan op het punt van zijn belastingplannen voor na de onafhankelijkheid. Salmond wil immers de belastingconcurrentie met Engeland aangaan. Miliband: “The race to the bottom is, in the end, the logic of nationalism and I don’t believe that that is the answer. ... You don’t tackle social justice by putting up borders.”¹⁴

Miliband riep op om het Verenigd Koninkrijk ongeschonden te bewaren en de belastingpolitiek te decentraliseren naar de steden en regio’s. Miliband: “All countries face powerful forces of globalisation facing countries including companies that can move across borders. We are far stronger in ensuring social justice amidst these forces, as one United Kingdom, not two countries that can be played off against each other. Solidarity amongst 60 million people will tackle inequality far better than separatism dividing off over 5 million people.”¹⁵

Terwijl Miliband zijn banbliksems over Rupert Murdoch van *News Corporation* had uitgesproken, was Salmond de perstycoon loyaal gebleven. Toen Miliband de belastingontwijking van de grote bedrijven had gelaakt, had Salmond aan Amazon 10 miljoen pond voordelen toegekend en het bedrijf aangemoedigd om distributiecentra in Schotland te openen. Salmond had zich ook gekeerd tegen belastingheffing op de overwinsten van de oliemaatschappijen gemaakt op de winning van Noordzeeolie. De gevestigde belangen waren dus bij Salmond in goede handen, aldus Miliband.¹⁶ De conclusie luidt derhalve dat de hele kwestie van de Schotse onafhankelijkheid een kwestie van centen en lokale belangenpolitiek is. Dus dat de retoriek van de SNP vooral hierop is toegesneden.

Een modernistische Januskop

De SNP bezit, zoals alle nationalistische en communautaire partijen, een modernistische Januskop en heeft daarbij universalistische pretenties. De SNP wilde zich in de voorbije campagne graag profileren als een “progressieve” factor en daarmee de stemmen van alle sociale klassen aantrekken. De retoriek was tevens gecentreerd rond de slogan dat de onafhankelijkheid tot fundamentele veranderingen zal leiden, iets wat onder Engelse dominantie nu eenmaal onmogelijk zou zijn.

Treffend is dan ook dat Salmond zijn *White Paper*, waarin hij de weldaden van de Schotse onafhankelijk schetst,

aan het *Science Centre* in Glasgow presenteerde. Hij deed dat met de volgende onwaarschijnlijke mededeling om van Schotland een gidsland te maken: “This is the most comprehensive blueprint for an independent country ever published, not just for Scotland but for any prospective independent nation.”¹⁷

De reacties van zijn tegenstanders logen er dan ook niet om. Labourparlementslid en ex-minister van Financiën Alistair Darling, die tevens leider van *Better Together* was, zei bijvoorbeeld na lezing van de *White Paper*: “The

White Paper is a work of fiction, it is thick with false promises and meaningless assertions.” Het werkstuk zou, aldus Darling, vooral gebaseerd zijn op loze beweringen en algemeen bekende stellingen aangevuld met veel beloftes zonder dat er prijskaartjes aanhingen.¹⁸

Salmonds modernistische grootspraak lokte eveneens heel wat kritieken uit. Om er eentje uit te lichten. Zo wil de *White Paper* niet minder dan 40.000 buitenlandse studenten aan de Schotse universiteiten ontvangen. Met de

pompeuze slogan: “We have more universities in the global premier league per head of the population than any other nation.” Uiteraard zullen Schotse studenten in het onafhankelijke Schotland geen inschrijvingsgeld hoeven te betalen. De vele Engelse studenten zullen uiteraard letterlijk het volle pond moeten betalen. Maar wat dit beleid van universitaire expansie allemaal concreet zoal zal moeten kosten, dat werd in de paper niet uit de doeken gedaan.

Tabel 2: Zetelverdeling in Schots parlement (1999-2011) (evenredige vertegenwoordiging).

	1999	2003	2007	2011
SNP	35	27	47	69
Labour	36	50	46	37
Conservatives	18	18	17	15
Liberal Democrats	17	17	16	5
Scottish Green	1	7	2	2
Independents	1	3	1	1
Scottish Socialist Party	1	6	0	0
Scottish Senior Party	0	1	0	0
Totaal	129	129	129	129

Tabel 3: Zetelverdeling voor het parlement van Westminster (1974-2010).

	1974 (feb.)	1974 (okt.)	1979	1983	1987	1992	1997	2001	2005	2010
Labour	40	41	44	41	50	49	56	55	41	41
Conserv.	21	16	22	21	10	11	0	1	1	1
SNP	7	11	2	8	9	9	6	5	6	6
Liberals	3	3	3	2	3	3	10	10	11	11
Totalen	71	71	71	72	72	72	72	71	59	59

Tom Nairn

In het Verenigd Koninkrijk zijn, zoals in Spanje of België, de regionale machtscentra bezig met het centrale gezag te ontmantelen. Maar in tegenstelling tot Spanje of België is het Verenigd Koninkrijk nooit een moderne gecentraliseerde staat geweest. Het Verenigd Koninkrijk is in 1707 ontstaan na dynastieke twisten en conflicten, waarbij Engeland de dominante rol speelde. Het parlement van Westminster werd daarna een instelling die de Britse natie mede moest helpen vormgeven. Dat lukte echter niet goed. De diverse onderdelen hadden de neiging van elkaar weg te drijven. Met Ierland uiteraard als het meest traumatische geval. Na Ierland was Schotland aan de beurt om afstand te nemen van Westminster. Ook hier vormde de eis van *Home Rule* een etappe in het onafhankelijkheidsstreven. Het verschijnsel trok de aandacht van diverse auteurs en onderzoekers.

Tom Nairn, tot dan toe een regelmatig medewerker van *New Left Review*, had deze problematiek goed doorgrond toen hij in 1977 zijn boek *The Break-up of Britain* publiceerde. Dat gebeurde symbolisch genoeg naar aanleiding van het zilveren jubileum van de koningin.¹⁹ Volgens Nairn was de Britse natiestaat nooit echt tot stand gekomen doordat de bourgeois revolutie halfweg had halt gehouden. De Britse instellingen droegen nog altijd de sporen van de premoderniteit en

daardoor waren ze ongeschikt om de republikeinse moderniteit tot leven te wekken. Dat gold dan vooral voor het parlement: het Lagerhuis werd verkozen, maar het Hogerhuis werd bevolkt door erfelijke of benoemde Lords. Nairn stelde slechts vast dat de Schotten zich langzaam maar zeker uit het Verenigd Koninkrijk wilden losmaken. Daardoor zou ook een Engels nationalisme tot leven komen.

De analyse van Nairn veroorzaakte een storm in linkse kringen. Historicus Eric Hobsbawm verweet Nairn in zijn studie het historisch materialisme te hebben vaarwel gezegd en te knielen voor het nationalisme.²⁰ Hobsbawm diskwalificeerde een onafhankelijk Schotland als een Koeweit van het noorden. Hij riep de Schotten op om in het Verenigd Koninkrijk te blijven en te werken aan het tot stand brengen van een stevige linkse meerderheid in het Lagerhuis. Het probleem in deze was uiteraard dat Hobsbawm niet goed kon uitleggen hoe het dan verder moest met de monarchie, dat symbool van achterlijkheid. Moest (uiterst) links (dus de communisten) dan dat symbool van achterlijkheid instandhouden? Want zonder monarchie geen Verenigd Koninkrijk uiteraard. Voor alle duidelijkheid: Nairn schaarde zich wel achter diegenen die een Schots parlement wilden, maar bleef ook een criticus van de tradities. Er was immers ook nog de relatie tussen ongelijke economische ontwikkeling en nationalisme. Daarbij verwaarloosde hij

geenszins de invloed van het internationale kapitaal.²¹

Linkse intellectuelen die opgroeiden in de strijd tegen Thatcher, lieten zich graag inspireren door de analyses van Nairn, wat verklaart dat het debat over de Schotse “devolutie” ook een ruimere weerklank in linkse kringen heeft gekregen. Een grote mate van autonomie voor Schotland werd door hen niet meer in principe afgewezen toen de Labour Party van Tony Blair de neoliberale tour opging. Van *New Labour* kon nog weinig goeds worden verwacht. Ook Blairs opvolger Gordon Brown, nochtans een Schot, kon het tij voor de Labour Party niet doen keren. De *Scottish Labour Party* verloor hierdoor steeds meer kiezers en zetels (zie Tabel 2), waardoor de SNP door het mechanisme van de polarisatie aan de macht kon komen. De SNP kon nu stellen dat door het bepleiten van de onafhankelijkheid ze ook het progressieve alternatief vertegenwoordigde. En die onafhankelijkheid zou dan de SNP alleen maar electoraal kunnen versterken. Immers, het bestaansrecht van de Conservatieve partij in Schotland zou met de onafhankelijkheid ineens ophouden te bestaan, waarna de meeste kiezers van die partij allicht de burgerlijke vleugel van de SNP zouden kunnen versterken.

Tot slot

De SNP is eigenlijk een nationalistische *catch-all party* die zich als zeer anti-Engels en anticonservatief opwerpt en streeft naar een onafhankelijk Schotland dat lid van de Europese Unie zal blijven. De SNP telt echter veel kiezers die eigenlijk niets voelen voor de beloofde “onafhankelijkheid”, want zij zijn bang dat daardoor Schotland nog niet noodzakelijk een welvarender land zal worden. De tegenstanders van de onafhankelijkheid wijzen dan ook hierop. Andere critici wijzen graag op de zuigende werking van de Londense City en de verwevenheid van de Schotse economie met het multinationale kapitaal. Het resultaat zou wel eens een verhoogde fiscale concurrentie tussen Schotland en Engeland kunnen worden.

Schotland kan dan wel een groter beslag proberen te leggen op de olierente afkomstig van de Noordzee. Maar alleen maar rentenieren zou kortzichtig zijn. Vandaar dat de SNP moet beloven om aan een verdere economische modernisering te werken. Ze doet dat door een discours over *high tech* uit de kast te halen. Maar met slecht onderbouwde argumenten en zonder rekenmodellen. Voorts moet de SNP de buitenlandse investeerders en de financiële markten geruststellen. Na de crisis van 2008 was ook de Schotse financiële sector in minder goede doen geraakt. Zie maar de wederwaardigheden van de *Royal Bank of Scotland* (RBS) die samen met de *Banco Santander* en *Fortis* in het avontuur van de overname van de Nederlandse *ABN Amrobank* was gestapt. Volgens Lord Reid²² in een interview voor *BBC Scotland* op 15 juni 2014 had een onafhankelijk Schotland nooit de ondergang van de RBS kunnen beletten.²³ En, zo zeggen de critici in koor: zou het wel zo verstandig zijn om een klein land als Schotland met een goede 5 miljoen inwoners bloot te stellen aan de verhoogde internationale concurrentie? Men kan ook verwijzen naar Ierland dat wel onafhankelijk is, maar daardoor allerminst naar duurzame economische groei en meer welvaart voor de bevolking kan wijzen.

Ook in Schotland zelf zijn de meningen over de onafhankelijkheid regionaal verdeeld gebleven. De Schotse hooglanden zullen wel voor de onafhankelijkheid stemmen. De Schotse laaglanden zeker niet. Vooral in de grensstreken met Engeland wordt het separatisme afgewezen. Het gevaar bestaat nu dat de SNP met dit referendum de Schotse publieke opinie regionaal gevaarlijk zal verdelen, waardoor het blijven schuilen onder de Britse vlag – “*united we stand!*” – nog als het beste voor Schotland zal worden ervaren. Te meer daar Salmond zegt toch niet uit het Britse pond te willen stappen. Waardoor de *Bank of England* in de toekomst toch nog aan de financiële touwtjes zal blijven trekken, dus aan de regering van het “soevereine” Schotland haar wil opleggen. Internationaal is er inmiddels ook veel verzet tegen de voorgenomen Schotse

onafhankelijkheid gerezen. Brussel wil er in elk geval niet van horen. President Obama heeft zich al kritisch uitgelaten.²⁴ Hillary Clinton eveneens.²⁵ De NAVO is niet gelukkig met het kernwapenvrij maken van Schotland. Salmond heeft deze afwijzende reacties steeds met een brede glimlach gepareerd. Had Schotland niet het recht om over zichzelf te beschikken?

Bij dit alles stelt zich de vraag of het Verenigd Koninkrijk al dan niet een mislukte natiestaat is. Dus dat de politieke betonrot er zo behoorlijk in zit dat op een gegeven moment Engeland alleen verder zal moeten gaan, zonder Noord-Ierland, Schotland en Wales. De theorieën over dit falen van de Britse natiestaat zijn legio. Ook aan de linkerzijde stelt men zich vragen over de toekomst van Schotland en het Verenigd Koninkrijk. Daarbij rust de focus op de historisch gegroeide politieke instellingen die omgeven zijn met veel feodale rituelen. Wegens het uitblijven van een burgerlijke revolutie bleven die instellingen immers nog sterk premodern gemodelleerd. Het Verenigd Koninkrijk kent bijvoorbeeld geen geschreven grondwet. Ook sociaal en economisch gezien valt er een en ander op. De liberale industriële bourgeoisie heeft steeds pakt met de grondbezittende aristocratie moeten sluiten. Ze deed dat in ruil voor de vorming van een imperium dat haar grondstoffen leverde en markten voor haar export ontsloot. Intussen moesten de lonen van de arbeiders laag blijven om met succes op andere markten te kunnen concurreren.

Ook Schotland liep die burgerlijke revolutie mis. Net als in de andere Keltische delen van de Britse eilanden (ook wel de *Celtic fringe* genoemd²⁶), gingen de grondbezitters en industriële matrimoniale allianties met hun Engelse klassengenoten aan. De vorming van een moderne natiestaat kwam zo nooit van de grond. Het parlement in Westminster was er ook om die tegenstellingen politiek op te vangen. In de negentiende eeuw zonden de 20 Schotse districten bijvoorbeeld alleen maar Liberale kandidaten naar Westminster.

De Liberalen vertegenwoordigden immers ook de religieuze dissidenten en de Keltische minderheden. Het grote liberale tijdperk nam een einde toen Labour Party opkwam en de de stemmen van de arbeidersklasse ging verzamelen. Maar dat gebeurde zonder daarna te raken aan de instellingen. Het Hogerhuis bestaat nog. Ook zette Labour in de jaren 1970 de “devolutie” in gang waarvan de SNP nadien kon profiteren om het separatisme weer met kracht aan te kaarten.

Labour hield lange tijd stand tegen het nationalistisch opbod van de SNP. De Schotse arbeidersklasse heeft zich immers steeds instinctmatig met de Engelse verbonden gevoeld. Alleen de laatste jaren zijn een aantal segmenten van de arbeidersklasse sympathiek gaan staan ten aanzien van de onafhankelijkheid. Maar die stroming is alsnog geenszins dominant geworden. De SNP hoopt echter door handig manoeuvreren het project van de Schotse “ingeebeelde gemeenschap”²⁷ ook binnen de arbeidersklasse te populariseren.

Dat de Schotse nationalistenvan zich nooit op het terroristische pad (zie bijvoorbeeld Ierland, Baskenland, Corsica, etc.) hebben begeven, is op zijn minst opmerkelijk. Dat komt allicht doordat de andere Schotse partijen, op de Conservatieven na, de “devolutie” (maar niet de onafhankelijkheid) volmondig hebben gesteund. Het “gradualisme” kon het daardoor in de SNP gemakkelijk halen op het “fundamentalisme” dat de strijd van één tegen allen predikte. Het referendum als techniek om de besluitvorming in de richting van de regionale autonomie te helpen sturen, pakte hierbij nuttig uit. De SNP kon immers in de andere partijen, behalve dan bij de Conservatieven, in de jaren 1990 medestanders vinden. Maar het separatisme bleek daarna voor alle andere partijen een brug te ver te zijn.

De SNP stond na het veroveren van de absolute meerderheid in het Schotse parlement in 2011 echter met de rug tegen de muur. De SNP moest nu, met een absolute meerderheid in het Schotse parlement, de sprong naar de onafhankelijkheid wagen. Maar als

de uitslag van het referendum voor de regering een tegenvaller wordt, dan zou dat wel eens het einde van de hegemonie van de SNP kunnen inluiden. Volgend jaar zijn er immers weer Schotse verkiezingen. Of de SNP dan haar absolute meerderheid zal kunnen bewaren is in het geval van een mislukt referendum hoogst onwaarschijnlijk. Kortom, mogelijks heeft Salmond met vuur gespeeld. *Exit Salmond?*

Noten:

¹ De longspecialist Robert Douglas McIntyre (1913-98) stond bekend als de “vader van de SNP”. Tussen 1947 en 1956 was hij partijleider en van 1958 tot 1980 was hij voorzitter. Hij was de zoon van een dominee en in zijn studententijd actief in de Labour Party. In 1940 werd hij lid van de SNP, omdat hij ontgoocheld was in de politiek van Labour ten aanzien van de *Home Rule* voor Schotland.

² In 2006 en 2013 zouden twee nieuwe red papers worden gepubliceerd.

³ Gordon Brown (red.), *The Red Paper on Scotland*, Edinburgh: EUSPB, 1975.

⁴ <http://www.theguardian.com/politics/2000/nov/05/scotlanddevolution.devolution>

⁵ Charles Pattie e.a., “Partisanship, national identity and constitutional preference: an exploration of voting in the Scottish devolution referendum of 1997”, in *Electoral Studies*, vol. 18, nr. 3, 1999, blz. 305-322.

⁶ Alex Salmond is de zoon van een electricien. Hij studeerde economie, werkte voor een bank en specialiseerde zich in de oliebusiness. Toen hij als student bij de SNP aansloot, behoorde hij tot de republikeins-socialistische vleugel, nl. de 79 Group die in 1981 uit de SNP werd gezet. Salmond kon later terugkeren en schoof nadien op naar het centrum. Hij werd bekend wegens zijn openlijk verzet tegen de bombardementen van de NAVO op Servië in 1999 en tegen de oorlog in Irak. Hij kwam ook regelmatig in het nieuws wegens zijn nogal slordig declaratiegedrag.

⁷ John Swinney was, zoals Salmond trouwens, een “gradualist”. Bij de leiderschapsverkiezing in 2000 vond hij de “fundamentalist” Alex Neil tegenover zich. De meeste “fundamentalisten” hadden zich voordien gekeerd tegen meedoen aan het referendum van 1997 omdat ze vreesden dat een Schots parlement alleen maar de onafhankelijkheid kon dwarsbomen. De “gradualisten” stelden echter dat men niet overhaast te werk mocht gaan. Als de SNP Schotland eenmaal zelf zou regeren dan zou de bevolking in meerderheid ook achter de onafhankelijkheid gaan staan.

⁸ <http://www.theguardian.com/politics/2014/may/08/david-cameron-defends-decision-scottish-independence-referendum>

⁹ <http://www.theguardian.com/politics/2014/jul/10/scottish-referendum-salmond-darling-tv-debate-independence>

¹⁰ <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/scottish-independence/10882665/Lord-Reid-It-is-insulting-to-claim-rejecting-independence-is-unpatriotic.html>

¹¹ <http://www.scotsman.com/news/politics/top-stories/scottish-independence-no-case-disappoints-stuc-1-3314114>

¹² <http://www.newstatesman.com/politics/2013/04/how-scottish-trade-unions-are-shifting-favour-independence>

¹³ <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2013/11/9348/0>

¹⁴ <http://www.theguardian.com/politics/2014/jun/27/miliband-scottish-independence-low-pay-snp>

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ <http://www.newstatesman.com/taxonomy/term/feed/7727>

¹⁷ <http://www.dw.de/white-paper-for-an-independent-scotland/a-17255935>

¹⁸ <http://blogs.spectator.co.uk/coffee-house/2013/11/the-snps-plan-for-independence-beggars-belief/>

¹⁹ Tom Nairn, *The Break-up of Britain*, Londen: New Left Books, 1977 (tweede aangevulde editie 1981).

²⁰ Eric Hobsbawm, “Some reflections on ‘The Breakup of Britain’”, in *New Left Review*, 105, september-oktober 1977, blz. 3-23.

²¹ Over Nairn, zie Neil Davidson, “In perspective: Tom Nairn”, *International Socialism*, maart 1999.

<http://www.marxists.org/history/etol/news-pape/isj2/1999/isj2-082/davidson.htm>

²² Lord (John) Reid is een Schots Labour-politicus; hij is lid van Better Together en bestuursvoorzitter van F.C. Celtic. Hij beheerde onder Blair verschillende ministerportefeuilles.

²³ <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-27840993>

²⁴ <http://www.bbc.com/news/uk-27724140>

²⁵ <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-27831136>

²⁶ Michael Hechter, *Internal Colonialism: The Celtic Fringe in British National Development, 1536-1966*, Berkeley: University of California Press, 1975 (nieuwe editie 1998).

²⁷ Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Londen: Verso, 1991.